

პოლისემიური არსებითი სახელების მოღვევები
თანამედროვე ინგლისურ ენაში

მოკლე შინაარსი

ნაშრომში წარმოდგენილია კვლევის მეთოდები თანამედროვე ინგლისურ ენაში პოლისემიური არსებითი სახელების უნივერსალური მოღვევების გამოსავლენად. კვლევა ჩატარდა ორი თემატური ჯგუფის არსებით სახელებზე, კერძოდ: სხეულის ნაწილების აღმნიშვნელი არსებითი სახელები, რომელთა საილუსტრაციოდ ნაჩვენებია არსებითი სახელის „ხელი“- სემანტიკური ანალიზი და სახის ნაწილების აღმნიშვნელი არსებითი სახელები, რომელთა საილუსტრაციოდ განხილულია არსებითი სახელი „თვალის“ სემანტიკური სტრუქტურის ანალიზი თანამედროვე ინგლისურ ენაში.

პოლისემიური არსებითი სახელების სემანტიკური სტრუქტურების დასადგენად გამოყენებულია კონტექსტუალური ანალიზის მეთოდი, გაანალიზებულია მათი მნიშვნელობები სხვადასხვა ლექსიკონში. სემანტიკური კომპონენტების გამოსაყოფად კი გამოყენებულია დეფინიციათა ანალიზის მეთოდი, ძირითადად ოქსფორდის დიდ ლექსიკონზე, უებსტერის ვრცელ ლექსიკონსა და ინგლისური ენის სხვა ლექსიკონებზე დაყრდნობით, რომლებიც მითითებულია ბიბლიოგრაფიაში. მოცემული მეთოდების გამოყენებით გამოვლენილია უნივერსალური პოლისემიური არსებითი სახელების თანამედროვე მოღვევები.

Tinatini Vardidze

UNIVERSAL MODELS OF POLYSEMOUS NOUNS IN
MODERN ENGLISH

Abstract

The article deals with research methods to reveal universal models of polysemic nouns in modern English. The study was conducted on two groups of nouns: nouns referring body parts, from which semantic analysis of “hand” is shown, and nouns referring to face terms, from which semantic analysis of “eye” is presented in modern English.

Various methods are used to determine the models of polysemy, among which is a method of contextual analysis. The definitions of the nouns are analyzed through different dictionaries. Second method used is a method of ana-

lyzing word definitions on the bases of various English Language Dictionaries including: Oxford Dictionary, Webster's Dictionary and other dictionaries of English language listed in the bibliography. On the basis of methods used universal models of polysemous nouns are presented.

საკვანძო სიტყვები: უნივერსალური მოდელები, პოლისემიური არსებითი სახელები, დეფინიციათა ანალიზის მეთოდი, სემანტიკური კომპონენტები, კონტექსტუალური ანალიზი.

Key words: universal models, polysemous nouns, A method of analyzing definitions, semantic components, contextual analysis.

შესავალი. ენათმეცნიერებაში ლექსემათა თვისებას, ჰქონდეს სხვადასხვა მნიშვნელობა, აღნიშნავენ ტერმინით არაერთ-მნიშვნელოვნება (Ambiguity).

არაერთმნიშვნელოვნება კომუნიკაციაზე დიდ გავლენას ახდენს, ზოგ შემთხვევაში უარყოფითად მოქმედებს: ხელს უშლის ენობრივი ერთეულების ზუსტ, ცალსახა ინტერპრეტაციას, ზოგში კი მისი არსებობა აუცილებლობით არის გამოწვეული. ყველა სიტყვას მხოლოდ ერთი, კონკრეტული მნიშვნელობა რომ ჰქონდეს, ჩვენი ლექსიკური ფონდი უსასრულოდ გაიზრდებოდა.

პოლისემია და ომონიმია ლექსიკური არაერთმნიშვნელოვნების ნიმუშებია. მაშინ, როცა ომონიმია შედარებით შემთხვევითი და იშვიათი მოვლენაა, პოლისემია უფრო წესს მიეკუთვნება, ვიდრე გამონაკლისს. ლექსემათა უმრავლესობას ერთზე მეტი მნიშვნელობა გააჩნია. ასეთ ლექსემებს პოლისემიური ლექსემები ეწოდება.

პოლისემიური სიტყვა შედგება რამდენიმე ლოგიკურ-საგნობრივი თვალსაზრისით განსხვავებული მნიშვნელობისგან, რომლებიც, აზრობრივი განსხვავების მიუხედავად, არ არღვევს პოლისემიური სიტყვის მთლიანობას და მის ცალკეულ ვარიანტებად გვევლინება. მაგ. ინგლისურ სიტყვას mouth, მთელი რიგი მნიშვნელობები აქვს: პირი, მჭამელი, სახე, ტუჩები, სულები, თავხედობა, აბეზარა, ვულგარული საუბარი, კრატერი და ა.შ. ერთ-ერთი მოსაზრების თანახმად, სიტყვის პოლისემია განპირობებულია რეალური მსგავსებით იმ მოვლენებსა და საგნებს შორის, რომლებიც ენაში ერთნაირად, ანუ ერთი სიტყვით სახელდება. აქედან შეიძლება ითქვას, პოლისემიის აღმოცენება განპირობებულია ადამიანის აზროვნებით.

ნების თავისებურებით, ასახოს ენაში სამყაროს მრავალფეროვნება და ერთიანობა.

პოლისემიური სიტყვის ცალკეულ მნიშვნელობებს შორის არსებული აზრობრივი კავშირები წარმოშობენ სიტყვის ლექსიკურ-სემანტიკური ვარიანტების სხვადასხვა არანჟირებას, რის შედეგადაც წარმოიქმნება პოლისემიური სიტყვის სტრუქტურის სხვადასხვა სქემა, კარკასი, მოდელი.

თინათინ მარგალიტაძის კვლევებში აღწერილია სიტყვის სემანტიკური სტრუქტურის რამდენიმე უნივერსალური მოდელი:

მზისებრი მოდელი;

ერთგანზომილებიანი მოდელი;

მრავალგანზომილებიანი მოდელი. (მარგალიტაძე, 2014)

სწორედ არსებითი სახელების მზისებრი მოდელი არის ჩვენი კვლევის საგანი. თუმცა, სანამ უშუალოდ მოდელის აღწერაზე გადავალთ, საჭიროა განვიხილოთ სიტყვათა მნიშვნელობების წარმოშობის გზები და სემანტიკური კომპონენტების რაობა.

მრავალმნიშვნელობიანი სიტყვის სემანტიკურ სტრუქტურაში ჩვეულებრივ გამოიყოფა ძირითადი და გადატანითი მნიშვნელობები. ძირითადია ის მნიშვნელობა, რომელიც თავისუფალია და მკაფიოდ გამოიყოფა სიტყვის სემანტიკურ სტრუქტურაში ენის განვითარების მოცემულ ეტაპზე.

მაგ.: ძირითადი მნიშვნელობაა

„პირი“ სიტყვისათვის mouth;

„ხელი“ სიტყვისათვის hand;

„თავი“ სიტყვისათვის head.

გადატანითია ის მნიშვნელობა, რომელიც მკაფიოდ გამოიყოფა სიტყვის ვიწრო კონტექსტში ხმარების დროს. ამასთან გადატანითი მნიშვნელობით სიტყვა უფრო ნაკლებად იხმარება, ვიდრე ძირითადი მნიშვნელობით.

მაგ.: გადატანითი მნიშვნელობაა:

„მჭამელი“ სიტყვისათვის mouth;

„ისარი“ სიტყვისათვის hand;

„მმართველი“ სიტყვისათვის head.

დეფინიციათა ანალიზის მეთოდი. ჩვენ მიერ განსახილველი არსებითი სახელების მნიშვნელობების სემანტიკური სტრუქტურის ანალიზისათვის გამოყენებულია მრავალსაფეხურიან დეფინიციათა ანალიზის მეთოდი. გაანალიზებულია ისტორი-

ულ პრინციპებზე დაფუძნებული ოქსფორდის დიდი ლექსიკონის, უებსტერის დიდი ლექსიკონისა და ინგლისური ენის სხვა განმარტებითი ლექსიკონების დეფინიციები.

დეფინიციათა ანალიზის მეთოდი ასევე გამოიყენება სიტყვის მნიშვნელობის სემანტიკური კომპონენტების გამოვლენისათვის. დეფინიციათა ანალიზის მეთოდი, რომელიც ფართოდ გამოიყენება ლინგვისტური კვლევების პრაქტიკაში, ეფუძნება ამა თუ იმ ლექსიკური ერთეულის სალექსიკონო დეფინიციების თანმიმდევრულ შედარებას.

ლექსიკონები გვეხმარება გავხსნათ და გავაანალიზოთ სიტყვის მნიშვნელობის სემანტიკური სტრუქტურა.

მსჯელობა. არსებითი სახელის მოდელები

მზისებრი მოდელები:

განვიხილოთ პოლისემიური სიტყვების ერთ-ერთი უნივერსალური მოდელები - **მზისებრი მოდელები**.

მზისებრი მოდელები ძირითადად არსებით სახელებში გავრცელებულია. არსებითი სახელების მნიშვნელობის სემანტიკურ სტრუქტურაში ბევრი სემანტიკური კომპონენტი, რომელიც აღნიშნულ საგანთან დაკავშირებულ სხვადასხვა ნიშან-თვისებას აღნიშნავს. არსებობს არსებითი სახელები, რომელთაც აქვთ ერთი სემანტიკური კომპონენტიდან განვითარებული მხოლოდ ერთი მნიშვნელობა, ან ერთ სემანტიკურ კომპონენტზე დაფუძნებული ორი, სამი, ზოგ შემთხვევაში კი ათზე მეტი მნიშვნელობაც კი, რომელთაგან უმეტეს შემთხვევაში სემანტიკური კომპონენტი, რომელიც საფუძვლად უდევს მრავალი მნიშვნელობის წარმოშობას, ძირითადად არის სიტყვასთან ფუნქციური, ან ფორმით მსგავსება. მაგალითად, პოლისემიური არსებითი სახელის „თვალის“ შემთხვევაში, ერთი სემანტიკური კომპონენტი – *resembling the shape of the eye*, უდევს საფუძვლად შემდეგი მნიშვნელობების განვითარებას: მზე, ვარსკვლავი, ყუნწი, ყველის ფორი, გრიგალის/ციკლონის თვალი, დუგმის კავის გამოსადები, კვირტი, ღილის შესაკრავი და ა.შ. ამას უკეთ დავინახავთ ქვემოთ მოყვანილ ანალიზში. ზემოთ ჩამოთვლილ სიტყვებს ფორმით მსგავსება აკავშირებთ არსებითი სახელის „თვალის“ ძირითად სემანტიკურ კომპონენტთან.

პირველი ეტაპისათვის საკვლეფ საგნად ავიღეთ სხეულის ნაწილების აღმნიშვნელი არსებითი სახელები. კვლევის პირ-

ველი ეტაპისათვის საჭირო გახდა საკვლევი არსებითი სახელების პოლისემიური მნიშვნელობების დადგენა კონტექსტუალური მეთოდის გამოყენებით, შემდგომ დეფინიციათა ანალიზის საფუძველზე მოხდა სემანტიკური კომპონენტების გამოყოფა, პოლისემიური მოდელის იდენტიფიცირება და ბოლოს სქემატურად გამოსახვა.

აღწერილი ანალიზის შედეგად მივიღეთ ქვემოთ განხილული მოდელები, ძირითადად – არსებითი სახელის მზისებრი მოდელი. ზოგ შემთხვევაში ეს არის კლასიკური მზისებრი მოდელი – ერთი სემანტიკური კომპონენტიდან მიღებული ერთი მნიშვნელობა, ზოგ შემთხვევაში კი განსხვავებული მოდელი, ერთი სემანტიკური კომპონენტიდან წარმოშობილი რამდენიმე მნიშვნელობა. იმ მოდელს, რომელსაც ერთი სემანტიკური კომპონენტიდან განვითარებული აქვს მხოლოდ ერთი, ან ორი მნიშვნელობა ვუწოდეთ **მოკლესხივიანი მზისებრი მოდელი**, ხოლო მოდელს, რომლის ერთი სემანტიკური კომპონენტი საფუძველად უდევს სამი და მეტი მნიშვნელობის განვითარებას ვუწოდეთ **გრძელსხივიანი მზისებრი მოდელი**.

მოკლესხივიანი მზისებრი მოდელი:

გადავიდეთ უშუალოდ კვლევაზე. როგორც აღვნიშნეთ, საკვლევ საგნად ავიღეთ სხეულის აღმნიშვნელი არსებითი სახელები, პირველი ეტაპისთვის „თვალი“, „ხელი“, „პირი“ და „თავი“.

თვალი გადავაგლოთ საკვლევი არსებითი სახელების მნიშვნელობებს, რომლებიც შეჯამებულია სხვადასხვა ლექსიკონიდან. პირველ რიგში განვიხილოთ არსებითი სახელის - „ხელის“ მოდელი, რომელსაც ჩვენ ვუწოდეთ **მოკლესხივიანი მზისებრი მოდელი**, ასეთივე მოდელს გვაძლევს არსებითი სახელი „თავი“.

არსებითი სახელის hand-ის კონტექსტუალური ანალიზის შედეგად გამოყოფილი მნიშვნელობები:

1. ხელი, ხელის მტევანი; the back of the hand ხელის ზურგი; the palm of the hand ხელისგული; to take smb. by the hand ხელის ჩაკიდება; he writes with his left hand იგი ცაჯიას; with one's own hand საკუთარი ხელით, თვითონ, თავად; [OED - The terminal part of the human arm beyond the wrist, consisting of the palm, fingers and thumb.]

2. წინა ფეხი/თათი; The monkey has four hands მაიმუნს ოთხი ხელი აქვს; the hand of a parrot თუთიყუშის ფეხი;
[OED - the terminal part of a limb of any animal, e.g.: of all four limbs of a monkey.]
3. 1) მხარე; მდებარეობა; on all hands ყოველი მხრიდან; facts admitted on all hands საყოველთაოდ აღიარებული ფაქტი;
at his right hand sat the President მის მარჯვნივ პრეზიდენტი იჯდა;
2) მიმართულება; ონ ტჰე ონე ჰანდ ერთის მხრივ; ონ ტჰე ოტჰერ ჰანდ მეორეს მხრივ; Armed men were running and fighting on either hand შეიარაღებულები უტევენ ორივე მხრიდან;
[OED – side, position, direction.]
[WEB – one of two sides of an issue or argument: on the one hand we can appeal for piece, or not the other declare war.]
4. მკლავი;
[OED - The whole arm]
5. მფლობელობა; განკარგულება; to change hands სხვის ხელში გადასვლა; the hotel has changed hands სასტუმროს ახალი მენეჯერი; my fate is in your hands ჩემი ბედი თქვენს ხელთაა; not to let the property get out of his hands არ მისცემს თავს ქონების დაკარგვის საშუალებას.
[WEB - Possession, care, custody, authority, disposal]
6. ხელმძღვანელობა; მართვა; ხედამხედველობა; to act with a heavy hand სასტიკად/უღმობლად მოქმედება; to put down a revolt with a heavy hand აჯანყების სასტიკად/უღმობლად ჩახშობა; to rule with a firm hand მკაცრად/მტკიცე ხელით მართვა; believers in the strong hand მკაცრი ზომების გატარების/მტკიცე ხელით მართვის მომხრეები; to keep a strict hand over smb. ვინმესთვის გასაქანის არ მიცემა/მკაცრად მოპყრობა;
[WEB – control, direction, supervision.]
7. ზრუნვა, მზრუნველობა; დახმარება; he has a family on his hands ოჯახი აწევს კისერზე; to be in good hands კარგ ხელშია, კარგად ექცევიან; to give/to lend/a hand დახმარება; დახმარების გაწევა; lend me a hand with my coat მომეხ-

- მარე(თ) პალტოს ჩაცმაში; a helping hand ა) დახმარება;
 ბ) დამხმარე;
 [OED – to take care of]
8. თანხმობა ქორწინებაზე; to ask smb.'s hand ვისიმე ხელის
 თხოვნა; to win a lady's hand ქალის ქორწინებაზე დათანხ-
 მება; all I had to do was ask her a hand მხოლოდ ხელის
 თხოვნა იყო საჭირო;
 [OED – a pledge, (of agreement or acceptance); esp. a promise of
 marriage.]
9. აპლოდისმენტი, ტაში; to give smb. A big hand ვინმესთვის
 დიდი ოვაციის გამართვა; the kids gave me a big hand ბავშ-
 ვები ტაშით შემეგებნენ.
 [OED – a round of applause.]
10. ისარი (საათისა, ბარომეტრისა და ა.შ.);
 [OED – a pointer on a clock for indicating the divisions of the dial:
 hour hand, minute hand, seconds-hand]
11. 1) შემსრულებელი, ავტორი; a book written by various hands
 რამდენიმე ავტორის მიერ დაწერილი წიგნი; a picture by
 the same hand იმავე მხატვრის მიერ შესრულებული ნახ-
 ატი; everything about them indicated that all of them come from
 the same hand ყველაფერი იგივე ხელწერაზე მიანიშნებდა;
 [OED – a performer of some action; spec. a performer, writer etc.
 of some artistic or literary work.]
 2) რაიმეში დახელოვნებული/ გაწაფული ადამიანი, ოს-
 ტატი; he is quite a hand with the violin ჩინებულად უკრავს
 ვიოლინოზე; he is a fine hand at cooking მშვენიერი მზა-
 რეულია; I was never a great hand at that ამაში კარგი არა-
 სოდეს ვიყავი;
 [OED – a person of a specified skill, ability or character.]
 [OED - Capacity for or skill in doing something with the hand. I
 had always a hand at carpentry]
12. მუშა; მუშაკი; hands wanted! გვესაჭიროება მუშახელი!
 Factory hand ფაბრიკის/ქარხნის მუშა;
 [WEB - a manual worker.]
13. ზღვ. გემის ეკიპაჟი; all hands on deck ყველანი ზევით!
 (ბრძანება); all hands on quarters! ყველანი ადგილებზე; All
 hands on board perished სრული ეკიპაჟი დაიღუპა;
 [OED – a manual worker. Spec. a member of a ship's crew.]

14. ხელწერა; to write a very legible hand ძალიან გარკვევით წერა; he has a beautiful hand ლამაზი ხელწერა აქვს;
[WEB - Style of writing, esp. as belonging to a particular person, historical period, profession, etc. written in childish hand.]
15. ხელმოწერა; a note of hand ხელწერილი; under the hand of ვისიმე მიერ ხელმოწერილი; under hand and seal iur. ვისიმე მიერ ხელმოწერილი და ბეჭედდასმული;
[OED – the signature of a person. Italian hand, round hand, running hand]
16. ხორთუმი;
[OED the trunk of an elephant]
17. მაჩვენებელი ნიშანი (ხელის მტევნის სახით, რომელსაც საჩვენებელი თითი წინ აქვს გაშვერილი);
[OED – a conventional figure of a hand with a forefinger extended (c) used in writing or printing to draw attention to something]

სემანტიკური კომპონენტები

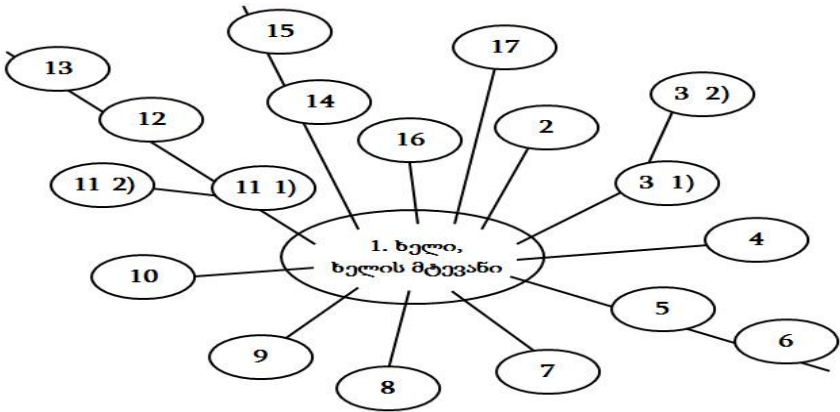
ოქსფორდის დიდი ლექსიკონის შესაბამისი სიტყვა-სტატიის ანალიზის საფუძველზე, შესაძლებელია შემდეგი სემანტიკური კომპონენტების გამოყოფა:

1. being the terminal part of the human arm, დეფინიცია 1;
2. being the terminal part of a limb of any animal, დეფინიცია 1b;
3. being associated with the sides of a human, დეფინიცია 4;
4. being associated with care, დეფინიცია 1f
5. having the function of grasping, holding, retaining, დეფინიცია 2;
6. having the function of writing smth. დეფინიცია 9;
7. having the function of pointing to smth. დეფინიცია 19;
8. being the symbol of acceptance of an invitation (e.g. for a dance), დეფინიცია 5;
9. referring to a person who does smth. with his hands, დეფინიცია 7;
10. being performed with hands, დეფინიცია 15;
11. resembling the function of a hand, დეფინიცია 11;
12. resembling the shape of a hand, დეფინიცია 18.

პირველი მნიშვნელობა - **ხელი, ხელის მტევანი** - არის აღნიშნული პოლისემიური არსებითი სახელის ძირითადი მნიშვნელობა. ზემოთ მოყვანილი სემანტიკური კომპონენტები სწორედ ამ მნიშვნელობიდან გამოიყოფა. მეორე მნიშვნელობას - **წინა ფეხი/თათი** - საფუძველად უდევს სემანტიკური კომპონენტი - being the terminal part of a limb of any animal. შესაძე

მნიშვნელობის პირველი ქვემნიშვნელობა - **მხარე; მდებარეობა** - განვითარებულია სემანტიკური კომპონენტიდან - being associated with the sides of a human. მესამე მნიშვნელობის მეორე ქვემნიშვნელობა კი - **მიმართულება** - პირველი ქვემნიშვნელობის გაფართოებით არის მიღებული; მეოთხე მნიშვნელობა - **მკლავი** - ძირითადი მნიშვნელობიდან გამომდინარეობს და მისი მეტონიმიური გადატანის შედეგად შეიქმნა, ნაწილი იხმარება მთელის მნიშვნელობით; მეხუთე მნიშვნელობა - **მფლობელობა; განკარგულება**, აგრეთვე მეექვსე მნიშვნელობა - **ხელმძღვანელობა; მართვა; ზედამხედველობა** - განვითარებულია სემანტიკური კომპონენტისგან - having the function of grasping, holding, retaining. მეშვიდე მნიშვნელობას - **ზრუნვა, მზრუნველობა; დახმარება** - საფუძვლად უდევს სემანტიკური კომპონენტი - being associated with care; მერვე მნიშვნელობას - **თანხმობა ქორწინებაზე** - საფუძვლად უდევს სემანტიკური კომპონენტი - being the symbol of acceptance of an invitation. მეცხრე მნიშვნელობა - **აპლოდისმენტი, ტაში** - განვითარებულია სემანტიკური კომპონენტისაგან - being performed with hands. მეათე მნიშვნელობა - **ისარი (საათისა, ბარომეტრისა და ა.შ.)** - განვითარდა სემანტიკური კომპონენტისაგან - having the function of pointing to smth. მეთერთმეტე - **შემსრულებელი, ავტორი** -, მეთორმეტე - **მუშა; მუშაკი** - და მეცამეტე მნიშვნელობები - **ზღვ. გემის ეკიპაჟი** - განვითარებულია სემანტიკური კომპონენტისაგან - referring to a person who does smth. with his hands; მე-11 მნიშვნელობის მეორე ქვემნიშვნელობა - **რამეში დახელოვნებული/ გაწაფული ადამიანი, ოსტატი** - ამავე მნიშვნელობის პირველი ქვემნიშვნელობიდანაა განვითარებული; მე-14 და მე-15 მნიშვნელობები: **ხელწერა და ხელმოწერა** - ასევე ძირითადი მნიშვნელობიდანაა განვითარებული - having the function of writing smth. სემანტიკური კომპონენტის საფუძველზე; მე-16 მნიშვნელობას - **ხორთუმი** - საფუძვლად უდევს სემანტიკური კომპონენტი - resembling the function of a hand; მე-17 მნიშვნელობა - **მაჩვენებელი ნიშანი** (ხელის მტევნის სახით, რომელსაც საჩვენებელი თითი წინ აქვს გაშვებული) - საფუძვლად უდევს სემანტიკური კომპონენტი - resembling the shape of a hand.

გრაფიკულად აღნიშნული პოლისემიური არსებითი სახელი შემდგენიარად შეიძლება წარმოვადგინოთ (იხ. სურათი 1)

სქემა 1

გრძელსხვიანი მზისებრი მოდელი

ახლა განვიხილოთ არსებითი სახელი „თვალის“ მოდელი, რომელსაც ვუწოდებთ **გრძელსხვიანი მზისებრი მოდელი**, ასეთსავე მოდელს გვაძლევს აგრეთვე არსებითი სახელი „პირი“.

არებითი სახელის eye-ს კონტექსტუალური ანალიზის შედეგად გამოყოფილი მნიშვნელობები:

1. თვალი, მხედველობის ორგანო; blue eyes ცისფერი თვალები; to cast down one’s eyes თვალების დახრა; a girl with blue eyes ცისფერთვალება გოგონა
[OED – The organ of sight]
2. მხედველობა; weak eyes სუსტი მხედველობა; good eyes კარგი მხედველობა; I have good eyes, but if my eyes get any worse I’ll have to wear glasses ჯერჯერობით კარგი მხედველობა მაქვს, მაგრამ თუ გამოიუარესდა მომიწევს სათვალის ტარება.
[OED – With reference to its function: The eye as possessing the power of vision]
3. ხმ. pl თვალი, მხერა; to set eyes on smb. ვინმესთვის თვალის მოკერა; Peering through the window with an eager eye - ფანჯარაში ყურება ინტერესით.
[OED – with reference to the direction of the eye; hence often equivalent to: Look, glance, gaze]

4. თვალსაზრისი, შეხედულება, აზრი; in the eye(s) of smb ვისიმე თვალში; in the eye of the law კანონის თვალით; I look upon the problem with a different eye მე ამ საკითხს სხვა თვალთ/სხვაგვარად ვუყურებ. In his eyes she was beautiful - Edith Sitwell (OED) - მის თვალში ის ლამაზი იყო.
[OED - Point of view, manner or way of looking at a thing; estimation, opinion, judgment]
5. ყურადღება; to catch smb's eye ვინმეს ყურადღების მიპყრობა; The workmen were at almost all times immediately under the eye of their employers – Ben Ricker (WEB)- მუშებს მუდმივად თვალყურს ადევნებდნენ უფროსები. I've got to keep an eye on the road – Ellen Glasgow (WEB)- უმჯობესია გზას თვალი ვადევნო.
[OED - To pay attention to; to be interested in or attracted to]
6. თვალის გარსი; The whites of one's eyes თვალის თეთრი გარსი;
[OED - with adjs. Denoting the color of iris]
7. sl. დეტექტივი, მაძებარა; მზვერავი, ჯაშუში; სამძებრო პოლიციის აგენტი; a private eye კერძო დეტექტივი;
[OED – applied to a person who uses his eye on behalf, or instead, of another. spec. a detective agency or a detective, esp. a private one; a lookout man;]
8. გადატ. თვალი, საუკეთესო ნაწილი; Corinth, the eye of Greece კორინთო, საბერძნეთის თვალი; Massachusetts is the eye of the States მასაჩუსეტი არის შტატების თვალი.
[OED – Applied to a city, country, province, etc.: The seat of intelligence or light]
9. პოეტ. მზე; the eye of heaven, of day მზე; her angel's face, as the great eye of heaven, shined bright მისი ანგელოზის სახე ანათებდა ზეციური თვალივით.
[OED - Attributed to heaven, the sun]
10. პოეტ. ვარსკვლავები;
[OED - the eyes of heaven, of night]
11. ყუნწი (ნემსისა; ნემსკავისა) ; It is easier for a camel to go through the eye of a needle - აქლემისთვის იოლია ნემსის ყუნწში გაძრომა.
[OED –The small hole in a needle for taking the thread]

12. ტექ. ყუნწი, თოკსამართი; თვალაკი; კოუში.
[OED - A hole designed to receive a rope, shaft hook, or other object; specif: a hole in an implement (as an ax or hammer) designed for the insertion of a handle]
13. ყველის ნასვრეტი, ფორი.
[OED - One of the holes formed in some cheeses (as Swiss cheese) during ripening]
14. სარქველი; წიქვილის ქვის ცენტრალური ნაწილი.
[OED - An opening or passage in a millstone, kiln, etc., for the introduction or withdrawal of substances.]
15. მალაროში, ბუნაგში შესასვლელი ან გამოსასვლელი.
[OED - The entrance or exit of a fox's Earth; a mine shaft, etc.]
16. წრიული ფიგურა (ფარშევანგის კუდზე , ან პეპლის ფრთებზე); პატარა მუქი ფერის ღაქა (მაგალითად კვერცხზე).
[WEB - A mark or spot resembling an eye occurring on eggs, insect wings, etc.; any of the marks near the end of the tail feathers of a peacock]
17. ღუბის კავის გამოსადები მარყუჟი.
[WEB - a loop or other catch designed to receive a hook (as for fastening together the opposite edges of a garment)]
18. ღილის შესაკრავი: ე. გ.: hooks and eyes on a dress- კაბის შესაკრავი.
[WEB - a loop through which a button is passed: buttonhole]
19. პატარა რგოლი (ფარდის ჩამოსაკიდი რკინის რგოლი) რისამე გამოსადებად;
[WEB - A ring through which a rod (as for a curtain) is passed]
20. ბოტ. კვირტი, თვალი (კარტოფილისა)
[OED - an undeveloped bud (as on a potato)]
21. მთა; კუნძული; Ireland's Eye, a rocky picturesque island of thirty acres ირლანდიის თვალი, თვალწარმტაცი, ოცდაათ აკრიანი კლდოვანი კუნძული.
[OED - Applied in local names to a prominent natural object, such as a hill or island]
22. მეტეორ. გრიგალის/ ციკლონის თვალი eye of the storm; ტროპიკული ციკლონის ცენტრი; in the wind's eye ქარის საპირისპიროდ;

[WEB – an area like a hole or column in the centre of a tropical cyclone marked by only light winds or complete calm with no precipitation and sometimes by a sunlit clear sky]

23. მოწყობილობა (როგორცაა ფოტოელექტროული უჯრედი) რომელიც ფუნქციონირებს ადამიანის თვალის ანალოგიურად: electric eye ელექტრო თვალი; magic eye მაგიური თვალი; ამის თარგმანები არ მომწონს.

[WEB - a device (as a photoelectric cell) that functions in a manner analogous to human vision]

24. რაიმე ცენტრალური, ან ის რაც ითვლება რომ არის ცენტრალური (ან მდებარეობით ან მნიშვნელოვნებით); ყურადღების ცენტრი; the eye of the city ქალაქის ცენტრი. სამიზნე ნიშნის ცენტრი bull's eye.

25. [WEB - something that is central or is felt to be central (as in location or importance) focal point; center]

სალექსიკონო დეფინიციათა ანალიზის შედეგად გამოყვებით შემდეგი სემანტიკური კომპონენტები არსებითი სახელის „თვალი“:

Being the organ of sight დეფინიცია 1. (OED-ის მიხედვით)

ეს მნიშვნელობა არის სიტყვა თვალის ძირითადი მნიშვნელობა. ამ მნიშვნელობაში, დეფინიციათა ანალიზის საფუძველზე, გამოიყოფა შემდეგი სემანტიკური კომპონენტები:

1) possessing the power of vision დეფინიცია 3a, მხედველობის უნარის ქონა;

2) being the seat of intelligence or light დეფინიცია 3ე, სინათლის, და ამდენად, განათლების/ განმანათლებლობის წყარო;

3) having the sense of seeing, დეფინიცია 4a დანახვის უნარის ქონა;

4) resembling the shape of the eye, დეფინიცია III, თვალის ფორმის ქონა;

5) resembling the function of the eye, დეფინიცია III, თვალის ფუნქციის ქონა;

6) being the instrument of looking, glancing, gazing, დეფინიცია 3, ცქერის / მხერის საშუალება;

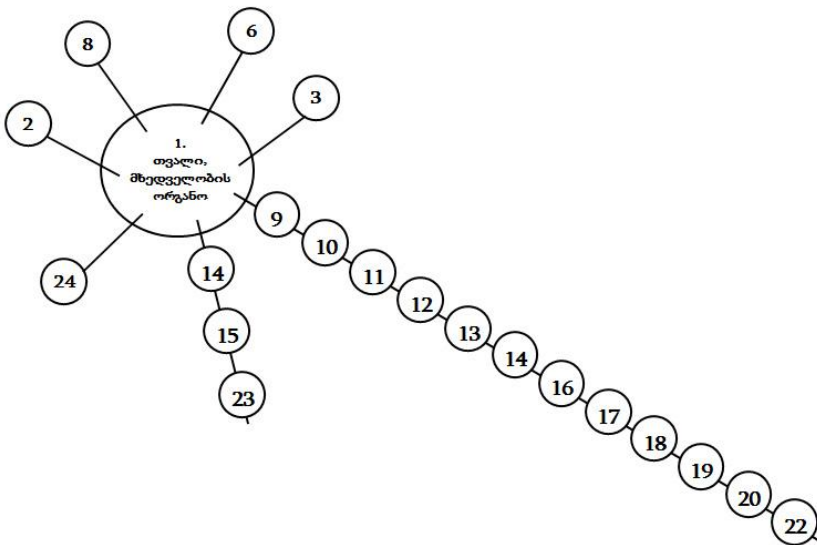
7) being the central part of smth, რისამე ცენტრალური / მნიშვნელოვანი ნაწილი.

ამ სემანტიკური კომპონენტებიდან ვითარდება eye-ს პოლისემიური მნიშვნელობების მნიშვნელოვანი ნაწილი. პირველ

მნიშვნელობას - **თვალი, მხედველობის ორგანო** - საფუძვლად უდევს ძირითადი სემანტიკური კომპონენტი - Being the organ of sight; მეორე მნიშვნელობა - **მხედველობა** - განვითარებულია პირველი სემანტიკური კომპონენტისაგან - possessing the power of vision მესამე მნიშვნელობა - **თვალი, მზერა** - განვითარებულია მეექვსე სემანტიკური კომპონენტისაგან - being the instrument of looking, glancing, gazing; მეექვსე მნიშვნელობა - **თვალის გარსი** - ძირითადი მნიშვნელობიდან გამომდინარეობს; მერვე მნიშვნელობას - **თვალი, საუკეთესო ნაწილი** - საფუძვლად უდევს მეორე სემანტიკური კომპონენტი - being the seat of intelligence or light; მეოთხე სემანტიკური კომპონენტი - resembling the shape of the eye - ყველაზე პროდუქტიულია აღნიშნული პოლისემიური არსებითი სახელის სტრუქტურაში. ფორმით თვალის მსგავსი, ეს სემანტიკური კომპონენტი განსაზღვრავს შემდეგ მნიშვნელობებს: პოეტ. **მზე** (მე-9); პოეტ. **ვარსკვლავები** (მე-10); **ყუნწი (ნემსისა; ნემსკავისა)**, მე-11 მნიშვნელობა; **ყველის ნასვრეტი, ფორი** (მე-13); **წრიული ფიგურა (ფარშეგანგის კუდზე)**, მე-16 მნიშვნელობა; იგივე სემანტიკური კომპონენტი უდევს საფუძვლად ტექნიკური მნიშვნელობების უმეტეს ნაწილს (17, 18, 19, 20, 22). მეხუთე სემანტიკური კომპონენტი - resembling the function of the eye - საფუძვლად უდევს ისეთ მნიშვნელობებს, როგორცაა: 14, 15, 23. მეშვიდე სემანტიკური კომპონენტი - being the central part of smth - საფუძვლად უდევს 24-ე მნიშვნელობას - **რაიმე ცენტრალური**, ან ის რაც ითვლება რომ არის ცენტრალური (ან მდებარეობით ან მნიშვნელოვნებით); **ყურადღების ცენტრი**.

მეოთხე მნიშვნელობა - **თვალსაზრისი, შეხედულება, აზრი** - განვითარებულია აღნიშნული სიტყვის პოლისემიური მნიშვნელობიდან - **მზერა**, კერძოდ ის აღნიშნავს - a way of looking at things. მეხუთე მნიშვნელობა - **ყურადღება** - ასევე განვითარებულია მნიშვნელობიდან - მზერა, რადგან მზერა, ჩვეულებრივ, ყურადღებით მზერას გულისხმობს. საინტერესოა მე-7 მნიშვნელობა - **დეტექტივი, მამებარა; მზვერაფი, ჯაშუში; სამკებრო პოლიციის აგენტი** - რომელიც ასევე განვითარებულია მნიშვნელობიდან მზერა, ყურება. ოქსფორდის ლექსიკონი ასე ხსნის აღნიშნული მნიშვნელობის აღმოცენებას - applied to a person who uses his eyes on behalf, or instead of another.

გრაფიკულად ზემოხსენებული ანალიზი შემდეგნაირად შეიძლება წარმოვადგინოთ (იხ. სქემა 2):

სქემა. 2

დასკვნა. ამრიგად, ჩატარებული კვლევის შედეგად ირკვევა, რომ პროფ. თ. მარგალიტაძის მიერ აღწერილი „მზისებრი“ მოდელი საკმაოდ უნივერსალურ მოდელს წარმოადგენს თანამედროვე ინგლისურ ენაში, თუმცა ჩვენ გამოვავლინეთ აღნიშნული მოდელის ორი სახესხვაობა. ამ სახესხვაობებს ამ ეტაპზე ვუწოდეთ „მოკლესხივიანი“ და „გრძელსხივიანი“ მოდელები. ეს ტერმინები სამუშაო ტერმინებია, რომლებიც მომავალში სხვა ტერმინებით შეიძლება ჩაგანაცვლოთ, თუ უფრო მარჯვე სახელის მოფიქრებას შევძლებთ. კვლევის შემდეგ ეტაპზე გაგრძელდება მუშაობა სხვა თემატურ ჯგუფებზე, თუმცა აღნიშნული მოდელებისაგან რაიმე მკვეთრად განსხვავებულ სურათს არ ველოთ. მომავალში დაგეგმილია ანალოგიური კვლევის ჩატარება ქართულ პოლისემიურ არსებით სახელებზეც.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- ატკინსი..., 2008 - B. T. Sue Atkins and Michael Rundell, "The Oxford Guide to Practical Lexicography", Oxford University Press, 2008.
- გერარტსი, 2010 - Dirk Geeraerts, "Theories of Lexical Semantics", Oxford University Press, 2010.
- დიდი ოქსფორდის ლექსიკონი, 1989 - Oxford English Dictionary on Historical Principles (OED). Second edition on CD-ROM. Version 2.0. Oxford University Press, 1989.
- ელენი..., 2009 - Allan and Kathryn, "Metaphor and Metonymy: A Diachronic Approach". Oxford: Wiley-Blackwell, 2009.
- ვერენა, 2005 - Haser, Verena, "Metaphor, Metonymy and Experientialist Philosophy: Challenging Cognitive Semantics", Berlin: Mouton de Gruyter, 2005.
- მარგალიტაძე, 2014 - Margalitadze, T. (2014) Polysemantic Models of Words and their Representation in a Dictionary Entry. *Proceedings of XVI EURALEX International Congress*. Bolzano, Italy.
- მარგალიტაძე, 2006 - Margalitadze, T. (2006) *Meaning of a Word and Methods of its Research*. Tbilisi State University.
- მარგალიტაძე, 1982 - Margalitadze, T. (1982) The Main Models of the Semantic Structure of Adjectives in Modern English. In: *Bulletin of the Academy of Sciences of the Georgian SSR*. 105)
- მერფი, 2002 - Murphy, Gregory L. "The Big Book of Concepts", Cambridge, MA: MIT Press, 2002.
- ნიკოლას., 1996 - Asher Nicholas, and Alex Lascarides, Lexical disambiguation in a discourse context. In James Pustejovsky and Branimir Boguraev (eds.), "Lexical Semantics: The Problem of Polisemy". Oxford: Clarendon Press, 1996.
- ძოწენიძე, 2010 - ძოწენიძე ნ., ინგლისური ენის ლექსიკოლოგია. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2010.
- სტივენსონი, 2007 - Angus Stevenson (ed.), Shorter Oxford English Dictionary. Sixth Edition (SOED). Oxford University Press, 2007.
- უებსტერი, 1981 - Webster's Third New International Dictionary (Unabridged). Merriam Webster Inc., 1981
- ვილმორი, 1975 - Fillmore, Charles J. An alternative to checklist theories of meaning. In Cathy Cogen, Henry Thompson, Graham Thur-

good, Kenneth Whistler, and James Wright (eds.), "Proceedings of the First Annual Meeting of the Berkeley Linguistic Society", Berkeley, CA: Berkeley Linguistic Society, 1975.

ჰენკსი, 2005 - P. Hanks (ed.), Oxford Dictionary of English. Second Edition, Revised. Oxford University Press, 2005

დიდი ინგლისურ-ქართული ონლაინ ლექსიკონი
<http://dictionary.ge/>

Dictionary.com - <http://dictionary.reference.com/browse/head>

The Free Dictionary - <http://www.thefreedictionary.com/head>

Merriam Webster - <http://www.merriam-webster.com/dictionary/head>